

1. 12 тақырып. СТЕПЛАГ- «халық жауларына» арналған ерекше лагерь.

2. Лекцияның мақсаты мен міндеттері: Қазақстан территориясында құрылған лагерьлер жүйесімен таныса отырып, СТЕПЛАГ лагерінің тарихын жан-жақты талқылап, ғылыми тұрғыда пікірталас жасайды және өз қорытындыларын дәлелдейді.

3. Лекция мазмұны. СТЕПЛАГ — «халық жауларына» арналған ерекше лагерь. 1940 жылы Кеңгір өзенінің жағасында бұрынғы пионер лагерінің орнынан КСРО ішкі істер халық комиссариатының (НКВД) ірі лагерь «Жезқазған лагері және КСРО НКВД ГУЛАГ-ның комбинаты» құрылды. 1943 жылы Үлкен Жезқазғанның іске қосылған және салынып жатқан бөлімдерінің бәрі НКВД-ның қарауына беріліп, ол «НКВД Жезқазған еңбекпен түзеу лагерь-комбинаты» деп аталды.

1947 жылы №4 Ерекше лагерь немесе СТЕПЛАГ деп аталды. СТЕПЛАГ-тың басты міндеті — Жезқазған мыс комбинатын тез арада салып бітіру. Лагерь 1940 жылдың 1 сәуірінен бастап жұмыс істеді. 1942 жылдың 1 қаңтарында лагерьде 120–140 тұтқын ұсталды. Бұлардың ішінде 1830-ы төңкеріске қарсы қылмыстылар, 548-і бандитизм және кісі өлтіргені, 108-і шекараны рұқсатсыз өткені, армиядан қашқан және әскери қылмыстары, 9050-і өзге де қылмыстары үшін сотталғандар.

Сотталғандар негізінен кінәсіз жұмысшылар, колхозшылар, инженерлер, дәрігерлер және НКВД тізімі мен құрылысқа, шахталарға еңбек күші керек болғандықтан қамалған адамдар болды. Соғыстан кейін лагерьге 12 мың Кеңес тұтқындарына 8 мыңға жуық соғыста қолға түскен немістер мен жапондықтар келіп қосылды. Лагерь үш негізгі бөлімшеден тұрды: Кеңгір, Жезқазған және Қарсақбай бөлімшесі.

Жұмысының ауырлығы, лагерь ішіндегі қатаң тәртіп жағынан Степлаг басқа лагерьлерден де асып кетті. Бірақ адам төзгісіз ауыр каторгалық еңбек, аштық, жалаңаштық, ауру, мыңдаған адамдардың өлімі тұтқындардың еңсесін басып, рухын жасыта алмады. КСРО-ның барлық лагерьлеріндегідей, мұнда да зорлық-зомбылыққа, катал тәртіпке қарсы наразылық үздіксіз бой көрсетіп отырды.

1954 жылдың маусым айындағы мәлімет бойынша СТЕПЛАГ-та 2660 орыс, 9596 украин, 2690 литван, 1074 латыш, 290 қазақ және басқа сол кезде Кеңес Одағының құрамына кірген ұлттар мен ұлыстардың перзенттері болған екен. Ал 1945–1947 жылдары әскери тұтқындар лагерінде болған шетелдік әскери тұтқындардың жалпы саны 4446 болса, соның 2369-ы – немістер, 1012-сі – жапондар, 103-і – австриялықтар, 630-ы – венгрлер, 145-і – румындар, 58-і – қытайлар т. б. ұлттардың өкілдері.

Егер Карлаг патшалы Ресейдің еңбекпен түзеу колониясы принципі бойынша құрылған болса, Степлаг Герман концлагерьлерінің принципі бойынша құрылды. Егер Карлаг тұтқындары негізінен ауылшарушылығымен айналысса, Степлаг тұтқындары тек қана өндірістік кәсіпорындарда жұмыс істеді. Лагерьдің бұрынғы тұтқыны Р. Ахметов былай деп еске алады: «Біздер фашистік концлагерьдегідей тұрдық. Мұнда әрбір тұтқынға арнаулы шифр-номер берілетін. Бізді ешқашан аты-жөнімізбен атамайтын, шифр-номерімізбен шақыратын.

Әр бригадада 15-20 адамнан болды. Тұтқындар мыс кенін шығаруда жұмыс жасады. Бұрғылау құрғақ күйде жүргізілгендіктен, бос қазбаның шаңы туберкулез және силикоз ауруларына алып келетін. Тұтқындардың жағдайы өте ауыр болды. Барлық жағдайлар тұтқындардың ашу- ызасын тудырды. Тұтқындар дұрыс тамақтанбады, дұрыс ем қабылдаған жоқ, үнемі қорлады. Бұлардың барлығы наразылыққа алып келді. 1954 жылы 16 мамырда Степлагта атақты көтеріліс бұрқ ете түсті.ол бүкіл ГУЛАГ жүйесін дүр сілкіндірді.

КСРО-ның барлық лагерьлеріндегідей, мұнда да зорлық-зомбылыққа, қатал тәртіпке қарсы наразылық үздіксіз бой көрсетіп отырды. Лагерьлер жүйесінде ең көлемді, әрі ұзаққа созылған тұтқындар көтерілісі осы СТЕПЛАГ-та болды.

Бүкіл лагерьлер жүйесін дүр сілкінткен Кеңірі көтерілісі СТЕПЛАГ-тың күйреуінің басы болды. 1955 жылдан бастап лагерьдің басқару әкімшілігі қысқара бастады. Талай мың адамның тағдырына тауқымет әкелген СТЕПЛАГ 1957 жылы мүлдем жабылды.

4. Оқытудың техникалық құралдары: глоссарий, слайдтар, презентациялар, электрондық оқулық, жазбаша, ауызша сұрау

5. Лекцияның оқыту әдістері мен түрлері: проблемалық сұрақтар, дамыта оқыту технологиясы

6. Әртүрлі күрделілік деңгейдегі тапсырмалар (1-деңгей, 2-деңгей, 3-деңгей сұрақтарымен беріледі)

1-деңгейдің сұрақтары

1. СТЕПЛАГ- «халық жауларына» арналған лагерьін баяндаңыз
2. Лагерьде орын алған Кеңірі көтерілісін талқылаңыз
3. «Степлаг» пен «Алжир» - лагерьінің айырмашылығын түсіндіріңіз

2-деңгейдің сұрақтары

1. «Қарлаг» пен «Степлаг» - лагерьінің айырмашылығын түсіндіріңіз
2. «Песчаный» мен «Степлаг» - лагерьінің айырмашылығын түсіндіріңіз
3. «Алжир» мен «Степлаг» - лагерьінің айырмашылығын түсіндіріңіз

3-деңгейдің сұрақтары

1. «Гулаг» пен «Степлаг» - лагерьінің айырмашылығын түсіндіріңіз
2. 1920-1930 жж. халық ағартудың ұлттық жүйесін жасауға интеллигенцияның қосқан үлесін сыни бағалаңыз
3. XX ғ. 1920-1930 жж. халық ағартудың ұлттық жүйесін жасауға интеллигенцияның қосқан үлесін шешімін табыңыз

7. ӨЖ және ОСӨЖ тапсырмалары: Лагерьде орын алған Кеңірі көтерілісін зерттеу

8. Пайдаланылатын әдебиеттер:

1. Қазақстан тарихы энциклопедиясы , Атамұра 2011 ж.
2. Тарихи деректер кітабы, Алматы кітап., 2010 ж.
3. Тарихнама кітабы. Алматы кітап., 2011ж.
4. Спецпереселенцы в Карагандинской области. Сборник документов и материалов. - Караганда 2007.